

Želimir Periš: Vaktens brud

(utdrag ur romanen)

*Läs hellre skriften i Gilas växter / än att följa nåt slags lärartexter
För inte ska en främling födas först / Gila vet hur hans blod ska blandas runt*

Kapitel 10

Där blödningen fortsätter, men i stället för Gilas svarta blod strömmar de obildade böndernas röda blod under berget Svilajas fot. Kapitlet omfattar tre historier där det berättas om händelser i Gilas liv och vi följer hur Gilas och lärarens relation utvecklas, från incidenten med vrålapan till rättegången mot läraren för sammansvärjning mot kejsaren och systemet.

...

(Den andra berättelsen: Ana Marićeva)

Några månader efter att Ljuba hade fått tillbaka en harmonisk rytm både nattetid och när han var vaken kom läraren till Gila med Ana Marićeva. Ana Marićevas man hade lämnat henne. En vacker dag åt han upp lunchen, tackade sin fru för maten, gick ut ur huset och kom aldrig tillbaka. Det hände ibland i byn att en man lämnade fru och barn, det fanns till och med de som hade lämnat uppåt sju magra små barn och ett läckande tak, och förutom barn lämnades ofta skulder också, vissa lovade att komma tillbaka, andra rättfärdigade sig med att de var tvungna att åka därifrån, några sa ingenting, de bara försvann, det var många som hade åkt från byn, lämnat den, flytt, försvunnit, men ingen hade någonsin tackat sin fru för maten. För varför skulle de göra det, maten är frukten av gemensamma ansträngningar, mannens händer odlar, kvinnans lagar, i det förhållandet är Gud den ende som förtjänar ett tack.

Allt detta bringade Ana Marićeva ur balans så till den grad att hon stängde in sig i huset och slutade laga mat. Hennes barn klarade sig i några dagar, men sedan tog en ilsken förälder dem i örat och släpade dem till läraren. De hade stulit fläsk av honom. Varför stal ni fläsket? De var hungriga. Var är er pappa? Det vet de inte. Var är er mamma? Hemma. Vad gör hon? Hon gör ingenting. När läraren kom dit satt hon vid ett tomt bord. Hon säger att hon inte kan visa sig för folk innan hon har förstått vad det är som har drabbat henne. Var hennes man är, varför han lämnade dem, vad hon har gjort för fel och hur det kommer sig att hon har förtjänat detta. Läraren kliade sig i skägget och höjde sedan ett pekfinger och sa att det fanns en lösning på problemet och tog henne i handen och gick med henne till Gila.

Läraren njuter när Gila jobbar. Han går undan i ett hörn där han inte stör någon och inte skymmer någon och iakttar henne. Och Gila är storartad. Hon fladdrar runt kring bekymren och rotar i orsakerna. Hon dansar på gränsen mellan mänsklig värme och djurisk fasa. Ena stunden är hon själv en lämnad och övergiven kvinna, andra stunden en snillrik väninna. Hon är övertygande, skarp och koncis.

Den övergivna hustrun Ana Marićeva smälte på Gilas bord och blev till en suddig fläck. Gila rycker loss kronbladen, som likt en förvänd blomma har blivit främmande för solen, från hennes

liv och ordnar dem i ett nytt mönster, ett moln, ett omslag att skydda den mörbultade stoltheten med.

Varför dög jag inte åt min man? Varför skämde han ut mig så här inför alla? Det hade varit bättre om han hade dött och gjort mig till änka, då skulle han ha lämnat kvar respekten, men nu lämnade han bara kvar hån och förakt. Sådana är samhällets normer: det är en skam om mannen går sin väg, men det är ingen skam om han dör. Att dö är naturligt och godtagbart, och Gud blir nöjd; att gå sin väg, ett utslag av fri vilja i en värld full av dogmer och strikta regler, är absolut inte det. Döden är med andra ord en lösning på en oacceptabel belägenhet i samhället.

”Nu vill jag att du blundar”, säger Gila med metallisk röst, ”jag vill att du blundar och upprepar allt jag säger, vartenda ord. Det är farlig magi, så du får inte säga fel. När vi har uttalat besvärjelsen vill jag att du öppnar ögonen, din man kommer att vara död och du änka. Du kommer inte att vara Ana Marićeva längre, bara Ana.”

”Död?” frågar den övergivna kvinnan och får ångest inför tanken på den förrymde makens öde.

”Nej, inte död, utan han kommer att vara död för dig och död för den här byn. Du kommer att bli en respekterad änka och han tillhöra det förflutna. Var han än är och vad han än gör, det spelar ingen roll, för oss kommer han att vara död. Och om han plötsligt vill komma tillbaka från de döda, så spelar det ingen roll. Det skulle inte heller vara första gången. Nu vill jag att du säger efter mig.”

Gila tog kvinnans händer och började framsäga det mystiska kvädet: ”Kokokerskan lalagade – kirales! Sjung efter mig: Kokokerskan lalagade – kirales!” Kvinnan upprepar tafatt versen. ”Kokokerskan lalagade – kirales! En tidig morgon i en grön dunge – kirales! I en grön dunge, på en torr unge – kirales! På en torr unge på rödvide – kirales! På rödvide och på pinje – kirales! Du var mig ingen kokokerska – kirales! Utan du var mig en ung brud – kirales!” Kirales skallar runt i stenhuset. Gilas milda sopran trängs med Anas hesa röst. Kirales! Rösterna flätas samman till ett ljud som vibrerar genom rummet. Kirales! Även läraren blundar och låter sig ryckas med av mantrat. Kirales! Rösterna blandas, orden blir alltmer oförståeliga och förvandlas till ren rytm, som förvandlar Ana Marićeva till Ana. Det är inte längre kokokerskan, kirales, utan den unga bruden, kirales.

Utanför huset står Anas tre hungriga barn och väntar. Mamman kommer ut och kramar om dem, de har förlorat sin pappa, säger hon, stackars barn, faderlösa, de har förlorat sin pappa igen, fast på ett bra sätt den här gången, som sig bör den här gången. Hon pussar dem och gråter tillsammans med dem. Läraren tackar Gila. Han tar upp forinter, Gila vägrar. ”Se bara till att byn får veta det.”

Det finns besvärjelser som bara fungerar inom kundens och spåkvinnans krets, magi som bara fungerar när ingen annan ser, när ingen utomstående vet om det, det är först då de kryper in under huden och den mystiska naturens råa kraft börjar verka. Andra besvärjelser fungerar först när byborna hör talas om dem.

(Fördröjningen)

Man kan inte säga om läraren och byborna att de är två blad från samma gren. Landet är landet, byborna ägnar det mesta av sin tid åt ren överlevnad, åt boskapen och åkrarna, som i de här trakterna är mer sten än jord, och den lilla energi de har över berikar de med vin och brännvin, men även då, när de är högljudda och grova, redo att svära över allt och alla, väljer de alltid minsta motståndets lag. Läraren med sin trygga statliga lön har tid till andra saker än bara ren överlevnad. Exempelvis har han tid att begrunda själva innebörden av saker och ting, själva grundvalarna till de förhållanden som det här samhället vilar på, och där hittar han många taggar

som smärta och plågar honom. Läraren hämtar kraft ur böcker i stället för ur vin och brännvin, och dessa innehåller sällan något som byborna tycker är drickbart. Boken är framstegets verktyg, ett rum där det okända och riskfyllda dväls; jorden är förutsägbar och orörlig, det enda bonden kan förlita sig på. Om byborna överhuvudtaget behöver någon bok så finns ju prästen som kan läsa den för dem. Därför har läraren ingen att föra dialog med, i byn är han en utböling och en överlöpare. De hälsar visserligen på honom med "herr läraren", de lyfter visserligen på kepsen när han går förbi, men för dem är han samma sak som en bok: en stängd och oförståelig tingest som gör mindre skada om den inte öppnas.

Det är just därför som läraren tycker att Gila är hans närmaste meningsfrände i byn. Hon är också en sådan som spelar själv mot alla, men hon pratar böndernas språk, hon och byborna förstår varandra. Trots att Gila i likhet med läraren är öppen för tankar som står i motsättning till byns oskrivna regler som är huggna i sten, är det med hjälp av dessa motsägelser – oskrivna men huggna – som hon tryggar sitt svängrum.

Ur lärarens perspektiv är Gila den här ordningens perfekta subversion, djupt rotad i en tradition som folk godtar, ty det som folk alltid har mest respekt för här på jorden är traditioner, oavsett om de kom till förra sommaren. "För det är så man gör" är dels det starkaste argumentet i de här trakterna, dels ett påstående som kväver all form av diskussion. Det är så man gör och därmed basta. Varför gör man så, vem kom på att man ska göra så, vad händer om man gör på ett annat sätt? är frågor som man inte ställer. Och varför ställer man dem inte? För så gör man inte.